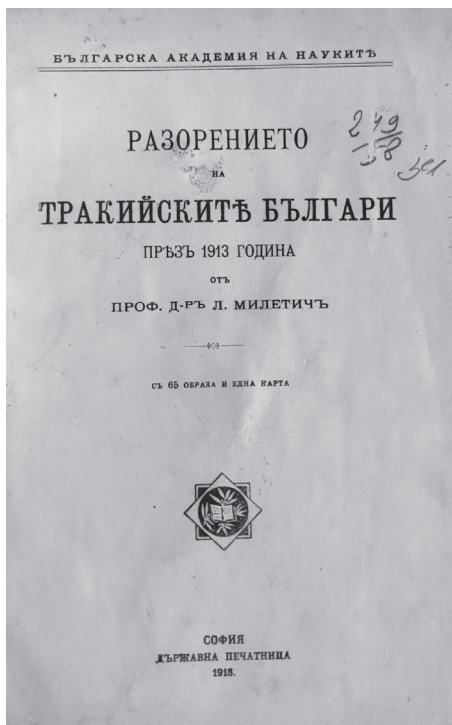

КНИГАТА НА ПРОФ. МИЛЕТИЧ Е БИБЛИЯТА НА ВСЕКИ ТРАКИЙСКИ БЪЛГАРИН

Златка Михайлова

„Присъединявам се към ония мои колеги, които са призовавали и призовават всеки тракиец и българин да познава книгата „Разорението на тракийските българи през 1913 г.“ на проф. Любомир Милетич, да я има в домашната си библиотека, да я чете и препрочита, колкото и мъчително да е това”. Това заяви проф. дин Светослав Елдъров на научен форум в Хасково по повод годишнина от тази най-трагична и разтърсваща страница от новата ни история. „Трудно се чете, трудно и мъчително, но трябва да се чете. Дори от отстоянието на цяло столетие книгата на проф. Милетич има какво ново да даде на съвременния читател. Внимателното препрочитане, след като вече е изживял шокът от първата среща с нея, разкрива три пласта, всеки от които отразява определен спект от събитията, разиграли се през лятото и есента на 1913 г в Одринска и Беломорска Тракия. Само с тяхното детайлно познаване и общото им осмисляне може да се постигне цялостно разбиране на разорение-

Проф. Любомир Милетич

то на тракийските българи като историческо събитие“, подчерта известният учен.

Любомир Милетич (1863-1937 г.) е един от най-видните филолози и обществени деятели в следосвобожденска България. Той оставя огромно научно наследство - редица трудове на тема български език, етнография, фолклор, история. Сред тях е Библията на тракийци - „Разорението на тракийските българи през 1913 година“. „Дълбоко покъртен от небивалото тракийско народно нещастие и не по-малко

възмутен от изопачаването на истината, започнах да събирам данни за ония насилия, извършени над мирното българско население, които докараха грамадната вълна от македонски и тракийски бежанци в пределите на Царство България. Загрижен и по въпроса как да се осигури сносен поминък на бежанците чрез едно бързо и планомерно настъпяване, на три пъти пътувах по новите български земи (през зимата на 1913 г. и през пролетта и лятото на 1914 г.), където успях отблизо да се срещна с избягалото тук българско население, да узная непосредствено от него за преживените ужаси и с очите си да видя нищетата, в която бе изпаднало. Слушайки страшните разкази на хората, болезнено се свиваше сърцето ми, трудно сдържах сълзите си. Написах тази книга като принос към подробната история на великите събития от 1912-1913 г. Доводите си подкрепям с многобройни цитати от разказите на съвременници и повечето непосредствени участници и очевидци, които лично можах да разпитам. Всички данни проверих от различни страни, затова спокойно мога да кажа, че те съдържат същата истина“, категоричен е бележитият учен.

И допълва: „Тези свои изследвания, в които вложих много, неимоверно много труд и непреклонна енергия, предприех по свършено личен почин, ръководен главно от дълбокото чувство на братско състрадание към нещастните ни сънародници”.

„През 1918 г. проф. Милетич публикува книгата като неопровержимо доказателство за нечуваните дотогава злодеяния. За разлика от много други научни, документални и мемоарни публикации на тази тема тя е писана по горещите следи на престъпленията, чрез лични разговори с жертвите, с посещения в разорените села, с точно и обективно регистриране на всяко свидетелско показание. Българската историческа наука и българската общественост винаги ще бъдат в дълг към този забележителен учен, който съхрани за поколенията толкова автентични страници от нашата история”, подчертава проф. Елдъров.

Издадената от Българската академия на науките книга на проф. Милетич, разлиствана с неописуемо възмущение от поколения тракийски бежанци, през годините се превръща в библиографска рядкост. Все по-малко потомци, а и други читатели могат да разгърнат потресаващите ѝ страници. През 60-те години на миналия век управата на свиленградската фондация „Баш клисе“, създадена от бежанци от едноименното село, пише до ЦК на БКП загрижено писмо с аргументирана молба книгата да бъде преиздадена. Отговор няма.

Чак през 1989 г. излиза фототипно издание в тираж 3120 броя, с оригиналния правопис и шрифт. Издател е културно-просветният клуб „Тракия“-София. Така се е наричала тракийската патриотична организация, след като на 1 февруари 1977-а Политбюро на ЦК на БКП прекратява съществуването ѝ за цели 22 години. В книгата липсва приложената от Милетич етнографска карта на Одринския вилает към 1912 г. Тази карта е изключително ценен документ, тъй като е изработена на базата на автентични сведения, е оценката на историческата наука. „Една забеле-

лежителна книга, която трябва да бъде прочетена от всеки българин, който обича своята родина и съпреживява нейното скръбно минало, изпълнено с много страдания и жертви”, пише в предговора роденият в Харманли академик Христо Христов.

Две години, преди книгата бъде извадена от забравата, издателство „София прес“ я превежда и отпечатва на френски, английски и руски език в тираж по 1000 броя. През 1991 г. фототипно издание прави и софийското издателство „Свят“. През 2003 г. излиза второ издание на книгата, станало реалност с финансовата подкрепа на община Маджарово. Издател е Тракийският научен институт- филиал Хасково. Идеята книгата да влезе в повече български домове е на Димитър Шалапатов, тогава председател на Регионалния съвет на тракийските дружества- Хасково, Атанас Димитров, кмет на Маджарово, и Лидия Велкова, секретар на общината. „Най-стойностното историческо описание на това време, най-точните статистически данни, най-тъжните фотобрази от края на 1913 г.” - това са част от встъпителните думи на Мария Бакърджиева, изследователка на историята на Тракия заедно със своя достоен баща д-р Кирил Бакърджиев, с корени в с. Доганхисар.

По повод 90-годишнината от разорението същата година излиза и издание, подкрепено от бургаската фондация „Ноблес“. Научен редактор е д-р Милен Куманов, известен български историк, енциклопедист, библиограф, архивист. Правописът е осъвременен за улеснение на читателя. „Книгата е и предупреждение към всички български управляващи фактори за това до какви последици могат да доведат понякога техните безразсъдни действия в областта на външната политика”, казва в предговора доц. д-р Димитър Игнатовски. Издателство „Български бестселър - Национален музей на българската книга и полиграфия“- София отпечатва фототипно издание с предисловие от проф. Божидар Димитров и послеслов на Стоян Райчевски. Пак

през 2003 г. книгата е препечатана и от издателство в Шумен.

През 2008 г. книгата се преиздава „в полза на всички българи“ по идея на Тракийско дружество „Капитан Петко войвода“-Варна и с любезното съдействие на Община Варна и Община Аксаково. Тя се посвещава на 95 години от разорението на тракийските българи и 105 години от Илинденско-Преображенското въстание. Издателство „Захарий Стоянов“ със съдействието на Съюза на тракийските дружества в България отпечатва „Разорението...“ през 2013 г. в поредицата „Бежанци“, която запознава читателите с нови факти и документи за протестите, заливащи преди 100 години цяла България и всички места по света, където живеят българи, срещу несправедливия Ньойски договор от 27 ноември 1919 г. Четвъртото издание на ценния труд е направено през 2019 г. от издателство „Българска история“- София. През 2018 г. книгата отново е преведена. Двете издания на английски език са на Издателство „Захарий Стоянов“ и на Специализираната болница на д-р Атанас Щерев, именит лекар и общественик, потомък на тракийски бежанец от с. Балъкьой и с. Голям Дервент, Беломорска Тракия.

Във времената на модерните технологии днес „Разорението...“ има и онлайн публикация. А Университетската библиотека „Св.Климент Охридски“ пази екземпляр - дар от автора. На заглавната страница се чете: „За библиотеката на славянския семинар. Л. Милетич“, има и печат с текст „Семинар за славянска филология при Висшето училище София“. „Тази книга има неоспорим сертификат за качество и актуалност - пет издания, четири от които от последните 25 години. Милетич показва по блестящ начин как хуманитаристът може да живее с радостите и скърбите на своето време, без да изневерява на академичните стандарти и без да изпада в патриотарство и партизанщина“, казва проф. дин Илия Тодев от Института за исторически изследвания при БАН. „Книгата най-често се определя като

паметник на страданията на тракийските българи, като емоционално наситена жестока изповед, като документално свидетелство за разорението и погрома над тракийци. Но тя е нещо повече от отражение и градиво за травматичната памет на нацията”, пише доц. д-р Ваня Стоянова, научен секретар на Тракийския научен институт към Съюза на тракийските дружества в България. Научната стойност на един труд се съизмерва не само със състоянието на науката във времето на написването му, но и с дълготрайния му живот в научно обращение. „Категорично може да се каже, че нито един сериозен изследовател на народонаселението в Тракия през XX в. или на Балканските войни не пренебрегва „Разорението на тракийските българи през 1913 г.“ - и като исторически извор, и като утвърдени тези, които е трудно да бъдат оборени, четем в списание „Исторически преглед“ през 2013 г. И още, пак там:” Със съчиненията, които посвещава на Тракия, Любомир Милетич задочно дава утвърдителен отговор на един въпрос, спорен за историците и днес - могат ли да пишат за своето съвремие така, че написаното да запази стойността си и след тях. Дистанцията на времето доказва правотата му“.

Като своеобразно продължение и допълнение към книгата на Милетич учените определят изследването „Етническото прочистване на българите от Източна и Западна Тракия и Мала Азия (1903-1913-1923 г.) от Стоян Райчевски. Книгата е издадена през 2013 г. Тя включва голям брой нови документи: дипломатически рапорти и документални свидетелства на стотици бежанци от повече от 200 български села в Източна и Западна Тракия и Мала Азия, които са били принудени насила - с убийства, издевателства, палежи и грабежи, да напуснат родните си места и да търсят спасение в пределите на българската държава. Станалото с тракийските българи и описано по изключителен начин от проф. Милетич е „историческа травма за огромно количество хора, имаща транспоколенчески характер - предава се от поколение на поколение вътре в съответната общност“,

смята проф. дфн Васил Проданов.

Колективната травма на християнската общност от събитията през онова трагично време днес е обект на изследване и от хасковския психолог и общественик Георги Станков. „Моята баба е родена в днешна Турция, лелите ми - в днешна Гърция, майка ми в с. Чарган, Ямболско, а аз - в с. Пашово, Свиленградско. Аз съм и ще си остана за цял живот потомка на бежанци”, пише старозагорката Станка Битлиева с корени в село Яйлагюню. А страниците на вестник „Тракия“ са съхранили думите на Димитър Мирчев от пловдивското Ново село: „Аз вкъщи пазя като зеницата на окото си пръст от родното село на родителите ми Чопкьой“.

Като тези потомци има още хиляди...

Библиография

1. Милетич, Любомир „Разорението на тракийските българи през 1913 г.“

2. Сборник „Разорението и прогонването на българското население от Тракия и настаняването на бежанците в Хасковския регион“, Хасково, 2013 г.

3. Списание „Исторически преглед“, 2013, № 3–4

4. Райчевски, Стоян „Етническото прочистване на българите от Източна и Западна Тракия и Мала Азия (1903-1913-1923 г.)

5. <https://www.stdbg.org/images/Книга%2013.pdf>

6. <https://www.nationallibrary.bg/www/>

7. <http://libsu.uni-sofia.bg:81/UB/>